

A talán legnagyobb magyar balta

PÁLYAKÉPEM (MÁSODKÖZLÉS)

NICK ELSDORF

A tulitott, szeretném a nálam megszokott őszinteséggel elöljáróban leszögezni, hogy szellemi önélettrajzom címe a „talán” szócska kivételével (amelyet Anci erőltetett bele, mert folyton aggódik), teljes egészében tőlem származik. Távoli őseim Borostyánról, a baltok szent kővéről magyarosítottak Bernsteinre. Nem tudhaták, amilyen marhák voltak az emberek már akkor is, hogy engem (továbbiakban: jómagam) szociáldemokrácia hitbe hoznak majd, holott közismert, hogy a politikai pártok oly távol állnak tőlem, mint Kalinyingrád Königsbergétől. Most példával élek: állításomat mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, miszerint az MSZMP-ben és az SZDSZ-ben is csak igen rövid ideig voltam képes egyszerre tartózkodni.

Időnként eltérek a tárgytól, hisz voltaképp a baltáról kívántam szólni. Ha valaki azt hinné, hogy a címben szereplő kifejezéssel angolos *understatement*-tekre építkező, már-már kisasszonyos modoromat óhajtánám ellenpontosítani, hát az kurva nagyot tévedne. Sőt, teljes tájékozatlanságot árulna el az össze-hasonlító nyelvtörténet terén. Megjegyzem, ez legalább akkora jellemhiba a szememben, mint ha valaki Ombódit az Ajax nigériai csatárának hiszi vagy a lovin a lovónéit keresi (apropó, Anci, bedobad a lottót?). A balta ugyanis évszázadokon át az frásztudó, mondhatnám, az irodalmi guru szinonimája volt a magyarban. Természetesen észet eredetű a szó, majd – mint ez a 11. században gyakran megessett – litván leír (vö. az alantasi Nagy-Szajudisz kolostor falába rögött lábjegezeremmel), míg vend közvetítéssel el nem jutott a Kárpát-medencébe. Ehhez persze át kellett törnie a híres bár – mint tudjuk – átmeneti lengyel-porosz baltazárát. Az északi nyelveken „balfasz” még azt jelenti: akinek jól vág az esze. A késő 10. században eleink még csak a „fejse” hangsor ismerik, a 12. század közepén viszont még mindig. A 13. század végén

60

azonban Pécs környékén hirtelen föltűnik a „balta” kifejezés az éles esztí frásztudók jellemzésére, s legfrissebb kutatásaim szerint (köszönöm Bojtár Endre szíves közlését) hetek alatt kiszorítja a „fejsezt”, igaz még a „balfasz” nyelvi burkában. A fonetikai transzformáció innenől fogva pófonegyszerű: az „f” hang a vend latinerek átírásában evidensen „ph”-ra módosul, majd – vigyázzat, ószlav hatással! (lásd Márta - Márta - jól mondom, Anci? Te vagy az oroszos.) – „t”-re, a szóvégi „sz” pedig az ismert nyelvi amotizációs folyamat áldozatává válik, akár a „csőszcső” vagy az „arasz/arát” szavak esetében. (Vö. *Em-führung ins kleine Deutsch-Lungarische Wörterbuch*, in: Endre Bojtár [Herausg.], *Die goldene Szamuelj Strasse*, Budapest, Lakás Kiadó, 2000, pp. 456–444.)

Amint azt a fenti okfejtés is példázza, szívesen lopom be az újdonságot a balti régiségbe. Nemrégiben egyik rajongóm ezt így fejezte ki a Menei úti nyilvánossága előtt: hézagpótló mérföldkő vagyok (eredendően szemérmes viszonyom jómagamhoz alig engedte, hogy idemásoljam). Szerettem volna vitatkozni vele, bár alapjában igazat kellett adnom neki. Mindössze annyit fűztem hozzá őszintén, hogy pályám szinte önmagától egyseges. Még akkor is, amikor – másodpercrekig – nem tekintem magam a 2000 főszerkesztőjének. Valószínűleg azért vagyok ilyen ép lélek, mert – pipogya szerkesztőársaimmal ellentétben, akik méhetetlen gyávaágukban még a New York vécésénijét is publikálnák – sosem szenvedtem identitásválságban (kivéve, mikor az a kis arcüteggyulladásom volt). Azonos vagyok mindazzal az éppelel, amit jómagamról hiszek. Én, keletre szakadt, fess európai, hát persze hogy az irodalomelméletben, Esterházy, Kertész, Nádas és Tandori melőti felfedezője, Danilo Kiš keresztapja, a tündéri kis Szolzenyicin Szása kenyeres pajtása.

Hódolom egy időben minden nagy követ megmozgató, hogy vilnai diplomatává alázzon az Antall-rezim. Fáradozásuk, melyet magától éreztetőden a kellő távolból figyelem, szerencsére nem járt eredménnyel, így bőven maradt időm, hogy elmerüljek a balti múltban. Éjt nap-pallá tettem, Horány kelem és évekig kizárólag a Balti-sőt – mivel mindig többre vágytam – a Baltimore érdekelt. Hűtáram, felnőtt fiaim és aranyos unokáim együtt övültek velem. Nem tudtam ezért haragudni rájuk. Eltartott egy ideig, de föltaláltam a tudományt, melynek pápájává old majd az emlékezés: *Bewerzets a...* (Anci, nem túl szerény ez a cím?)

Endrinás Bojtársaukas
(bojtara@rotozo.hu)